

SKOJ I OMLADINA

Na dan formiranja u brigadi je bilo 296 članova SKOJ-a. U jedinicama koje su ušle u sastav brigade postojale su skojevske organizacije (aktivni u četama). Tim organizacijama rukovodili su oni skojevci koji su primljeni u SKOJ prije rata ili u toku 1941. godine. Radilo se u duhu direktive CK SKOJ-a: »Zadaci skojevskih organizacija u partizanskim jedincama«¹⁾ i to po sektorima - vojnom, političkom, odgojnom, kulturnom i dr. Formiranjem brigade i pred skojevsku organizaciju su se postavili zadaci na daljem organizacijskom učvršćenju i osposobljavanju za izvršenje tih novih zadataka na planu političkog, odgojnog i kulturnog rada i borbenom osposobljavanju jedinica. U organiziranju SKOJ-a i oživljavanju njegove aktivnosti u brigadi mnogo je doprinio Mirko Milojković. On je došao nakon formiranja brigade, a imao je dosta iskustva iz rada partijske i skojevske organizacije u proleterskim jedinicama. U Politodjelu brigade bio je zadužen za rad SKOJ-a.

U bataljonima su formirana bataljonska rukovodstva SKOJ-a: u 1. bataljonu sačinjavali su ga tri druga i jedna drugarica koja je bila član Partije; u 2. bataljonu ono je bilo sastavljeno od šest članova; za 3. bataljon nema podataka; u 4. bataljonu sastojalo se od šest članova.²⁾

Brojno stanje brigade u vrijeme formiranja bilo je 836 boraca.³⁾ Od tog broja bilo je 520 omladinaca, a članova SKOJ-a 296. Socijalni sastav omladine u brigadi izgledao je: 132 radnika; 372 seljaka, ribara i mornara; 16 in-telektualaca i đaka.⁴⁾

Brojno stanje članova SKOJ-a mijenjalo se uslijed pristizanja novih boraca i primanja u SKOJ novih članova. Osnovni kriterij za prijem u SKOJ bio je: odanost NOB-i, držanje u borbi, sudjelovanje u kulturno-prosvjetnim i političkim aktivnostima, napredovanje u vojnoj obuci, održavanje i

1) Arhiv CK SKOJ-a 1942/3 (original dokumenta nalazi se u Institutu za istoriju radničkog pokreta naroda Jugoslavije).

2) Izvještaj Mirka Milojkovića Centralnom komitetu SKOJ-a od 1. XII 1942. godine (Arhiv CK SKOJ-a 1942/34).

3) Arhiv VII, kutija 846, reg. br. 26-1 ili Zbornik, tom V knj. 30, dok. br. 152.

4) Prema podacima iz izvještaja Mirka Milojkovića od 1. XII 1942. g. bilo je 358 skojevaca. Iz tog podatka se vidi da se skojevska organizacija od formiranja brigade (3. X 1942) povećala za 62 člana. Milojković u izvještaju piše samo o članovima SKOJ-a i neorganiziranim omladincima. Više od polovice članova KP i kandidata bila su mlada godišta, pa je očito da su u brigadi bili u velikom postotku mladi ljudi.

čuvanje oružja itd. Svaki slobodan trenutak koristio se za politički i teoretski rad da bi se podigao ideološki nivo članstva. Istodobno se intenzivno radilo na prijemu novih članova.

Prema spomenutom izvještaju Mirka Milojkovića za nepunih 20 dana, t.j. od 10. XI do 30. XI 1942. godine, organizacije SKOJ-a u brigadi održale su 76 sastanaka. Od toga je bilo 29 organizacijskih na kojima se raspravljalo o zadacima postavljenim pred organizaciju, primanju novih drugova i drugarica u SKOJ, kritici i samokritici itd. Za to vrijeme održano je i 47 teoretskih sastanaka na kojima su prorađivani razni materijali kao: »O seljačkom pitanju« Manuilskog, »O seoskoj sirotinji« Lenjina, članci iz »Borbe« i »Omladinskog borca« i drugi materijali. Teoretski sastanci održavani su s čitavom omladinom po četama i desetinama. Kulturno-prosvjetni rad organiziran je po bataljionima. Izdavale su se zidne i džepne novine po četama, organizirani su kursevi za opismenjavanje nepismenih boraca. Organizirane su razne kulturno-umjetničke i zabavne priredbe.

Organizacija SKOJ-a angažirala se i u vojnoj obuci mladih boraca koji nisu služili vojsku i nisu bili vični rukovanju oružjem. Naročito je bilo potrebno obučiti borce u rukovanju mitraljezom i puškomitraljezom. U vojnoj obuci polagalo se dosta pažnje privikavanju boraca na vojnu disciplinu i red u vojsci, na borbenost i držanje u akcijama. Nedisciplina i nedolično ponašanje oštro su osuđivani. Poslije izvršene akcije u selu Kijevu, u kojem su se ispoljili ekscesi, održani su sastanci aktiva SKOJ-a po četama na kojima je izvršena analiza izvršenja akcije i držanje svakog pojedinog člana u toj akciji. Nakon toga uslijedile su i bataljionske konferencije SKOJ-a na kojima se, pored ostalog, posebno raspravljalo o ponašanju boraca prema narodu i njegovoj imovini i zaključilo da je u daljnjem odgojnom radu SKOJ-a neophodno ukazati borcima na ciljeve narodnooslobodilačke borbe i držanje Narodnooslobodilačke vojske prema narodu, pa i u takvim slučajevima kao što je bilo selo Kijevo. Iako je na sastancima teško bilo utvrditi pojedinačnu odgovornost, kažnjena su dva člana SKOJ-a isključenjem i to jedan iz 1. i jedan iz 3. bataljona.

Te konferencije imale su veliko značenje za daljnji rad i ugled SKOJ-a i čitave omladinske organizacije u brigadi. Budući daje utvrđeno da se bataljionska rukovodstva SKOJ-a još uvijek teško snalaze u rukovođenju, bila je posvećena posebna pažnja njihovu političkom i teoretskom izdizanju. Organizirani su posebni teoretski sastanci za bataljionska rukovodstva, pored redovnih sastanaka koji su skoro svakodnevno održavani radi rješavanja svakodnevnih konkretnih pitanja, a posebno o priprema za prijem novih članova u SKOJ i Partiju. Također je organizirano svakodnevno sastajanje na nekoliko minuta (tzv. leteći sastanci) svih sekretara četnih aktiva SKOJ-a radi dogovora o radu u toku dana. Bataljionska rukovodstva stalno su pratila rad aktiva po četama i razvoj pojedinih omladinaca i redovno o tome obavještavala Politodjel radi isticanja imena najboljih omladinaca i njihovog izdizanja na vojnom ili političkom polju.

Uspored s razvojem brigade razvijala se i organizacija SKOJ-a brojno i politički, i sve više postajala nosilac i organizator svih aktivnosti među mladim borcima. Skojevci su se isticali u borbenim akcijama, političkom i odgojnom radu. Najbolji od njih bili su primljeni u članstvo Komunističke partije.

Daljnjem unapređenju rada SKOJ-a i čitave omladine na svim područjima rada u brigadi mnogo je doprinijelo održavanje Prvog kongresa Uje-

dinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije, 27-29. decembra 1942. godine u Bihaću. Prije i poslije održavanja Kongresa, bila je organizirana intenzivna politička aktivnost među omladinom i članovima SKOJ-a u brigadi. U povodu Kongresa, CK SKOJ-a uputio je pismo s proglasom svim rukovodstvima SKOJ-a i politodjelima brigada i divizija u kojemu je ukazano na cilj i značaj održavanja Kongresa. Iz pisma se vidi daje predviđeno održavanje savjetovanja predstavnika SKOJ-a poslije Kongresa USAOJ-a na kojem će se posebno raspravljati o mjestu, ulozi i radu SKOJ-a u vojsci.

Na Kongres je upućeno iz brigade pet delegata i to: Mirko Milojković - član Politodjela brigade, Branko Milinković - sekretar SKOJ-a 1. bataljona, Nikola Sinobad - sekretar SKOJ-a 3. bataljona, Milan Šikić - sekretar SKOJ-a 4. bataljona i jedan omladinac zvan »Crvenoarmejac,« koji je bio sekretar SKOJ-a 2. bataljona. Delegati koji su predstavljali brigadu na Kongresu USAOJ-a istodobno su je predstavljali i na savjetovanju SKOJ-a.

Petog januara 1943. godine vratili su se delegati s Prvog kongresa USAOJ-a i savjetovanja o radu SKOJ-a u vojsci. Donijeli su dosta materijala koji je kasnije temeljito proučavan u svim jedinicama brigade. Mirko Milojković, koji je predvodio delegate brigade, nakon povratka na sastanku Štaba brigade, govorio je o utiscima s kongresa. Poslije dva do tri dana održan je sastanak sekretara SKOJ-a bataljona i formiran Brigadni komitet SKOJ-a, na kome je za sekretara SKOJ-a brigade izabran Branko Milinković, sekretar SKOJ-a 1. bataljona. Sekretar Brigadnog komiteta i ostali delegati organizirali su konferencije omladine po bataljonima u toku januara i februara i upoznali članstvo o radu kongresa, zaključcima kao i zadacima postavljenim pred omladinu i organizaciju SKOJ-a. Pored toga, u svim jedinicama temeljito su proučavani dokumenti i drugi materijali s kongresa i savjetovanja: govor druga Tita na kongresu USAOJ-a, referat »Omladina u borbi protiv fašističkih istrebljivača naroda«, izlaganje Ive Lole Ribara i Proglas omladini svih naroda Jugoslavije koji je usvojen na kongresu. Raspravljalo se i o značenju Prvog zasjedanja AVNOJ-a i proučavani su dokumenti s tog zasjedanja.

Nakon oslobođenja Livna, Duvna i Šuice, 2. dalmatinska NOU brigada, štitila je taj slobodni teritorij. U brigadi se intenzivno radilo za cijelo to vrijeme na vojnoj i političkoj obuci. Trinaestog januara 1943. godine održan je sastanak svih političkih komesara i zamjenika političkih komesara brigada i bataljona 2. proleterske divizije na kojem je razmatrano opća vojno-politička situacija, a posebno stanje Partije i SKOJ-a. Poslije nekoliko dana u Štabu divizije održan je sastanak i s omladinskim rukovodiocima brigada i članovima politodjela zaduženim za rad s omladinom koji je bio posvećen radu organizacije SKOJ-a. U tom periodu, naročito je bilo aktualno pitanje odnosa boraca prema narodu i imovini i držanje članova u borbi. Politički rad među omladinom bio je potreban i zato što se organizacija SKOJ-a stalno obnavljala i povećavala primanjem novih članova.

Radi ilustracije stanja u organizaciji SKOJ-a u brigadi može se navesti dio izvještaja koji je 22. januara 1943. godine zamjenik političkog komesara brigade uputio CK KPJ u kojem se, između ostalog, navodi: »Organizacija SKOJ-a u brigadi pravilno je postavljena, prilično je očvrstnula i uglavnom dobro radi. U svim bataljonima stvoreni su bataljonski komiteta SKOJ-a koji rade prilično samostalno. Do skoro u bataljonskim biroima nije bilo direktnih predstavnika omladine, jer skojevska rukovodstva još nisu bila izrasla, već im je Partija pomagala preko drugova koji katkad i nisu bili om-

ladinci. Ulaskom predstavnika SKOJ-a u partijsko rukovodstvo, osigurava se prava pomoć Partije i ima se pregled rada skojevske organizacije. Njihovi sastanci koji se uredno održavaju mnogo pomažu podizanju omladine preko raznih referata i diskusija, podjele rada po omladinskim sektorima i kroz međusobnu kritiku i samokritiku. Obrazovan je brigadni komitet SKOJ-a koji rukovodi radom SKOJ-a u čitavoj brigadi, a podnosi izvještaje CK SKOJ-a. Pravilno postavljanje organizacije SKOJ-a, pažnja koju mu poklanja Partija ukazuje da će se u tom pravcu dosta učiniti.«⁵⁾

Dana 11. januara 1943. godine, brigada je dobila naređenje da se pomjeri u sektor Duvna. Pošto u to vrijeme nije imala većih borbi, brigada je bila u povoljnoj situaciji za odmor i unutrašnje sređivanje. Koristeći tu povoljnu situaciju i za kulturno-prosvjetni rad, organizirane su tri priredbe s kulturno-umjetničkim programom u omladinskom domu u Duvnu. Prema dnevniku brigade, priredbe su održane u zajednici s mjesnim organizacijama omladine i SKOJ-a. Poslije programa nastalo je narodno veselje, igrala su se kola uz učešće građana i omladine Duvna zajedno s borcima i rukovodiocima brigade.

Početkom februara 1943. godine održanje sastanak u Štabu divizije na kojem su sudjelovali drugovi i drugarice iz politiodjela brigada zaduženi za rad s omladinom i sekretari brigadnih komiteta SKOJ-a. Sastankom je rukovodio politički komesar divizije Mitar Bakić. On je upoznao sudionike sastanka s vojnom i političkom situacijom vezanom za početak 4. neprijateljske ofanzive i sa zadacima koji stoje pred SKOJ-em i omladinom.

Odmah poslije tog sastanka 12. februara 1943. godine, u Posušju je održan sastanak brigadnog komiteta SKOJ-a na kojem su sudjelovali rukovodioci SKOJ-a iz bataljona i četa. Sudionici sastanka su upoznati sa zadacima SKOJ-a i omladine u predstojećim akcijama i početkom 4. neprijateljske ofanzive.

Usljediše su borbe za prijelaz preko Neretve u kome 2. dalmatinska brigada dobija zadatak da prva prijeđe na lijevu stranu te rijeke, protjera četnike i stvori mostobran za prijelaz ostalih naših snaga i ranjenika. Borci 3. bataljona i cijela brigada izvršili su časno taj zadatak. Borba za Kalinovik predstavlja završnu etapu bitke na Neretvi.

Čitav ovaj period bio je ispunjen teškim borbama i pokretima u kojima smo imali dosta mrtvih i ranjenih, tako daje djelatnost partijske i skojevske organizacije sveden na minimum u kratkim predasima između borbi i orijentiran isključivo na izvršenje borbenih zadataka i razvijanje borbenog duha, raskrinkavanje četničke izdaje, a sve s ciljem savladavanja neprijateljske ofanzive i izvlačenje ranjenih i bolesnih drugova.

U periodu blokade fočanskog garnizona, krajem aprila i početkom maja 1943. godine, u brigadi se dosta intenzivno odvijao politički i kulturno-prosvjetni rad. Skojevski sastanci su redovno održavani. U knjizi »Dalmatinski proleter«, između ostalog, stoji:

»Počeli smo da se pripremamo za proslavu međunarodnog radničkog praznika 1. maja. Među prvima koji su htjeli obilježiti praznik bili su omladinci Prvog bataljona. Oni su 19. aprila pozvali sve bataljone da se takmiče u ovome: koji će omladinac, vod, četa ili bataljon uništiti više neprijatelja sa što manje metaka; koji će bataljon održati više bataljonskih sastanaka radi vojno-političkog izgrađivanja boraca i koji će bataljon biti disciplinovaniji i bolje vojnički izgledati.

5) Arhiv CK KPJ br. 5644.

Nemam podataka o rezultatima tog takmičenja koje su prihvatili svi bataljoni i marljivo sproveli. Znam samo toliko daje u štednji municije postignut veoma dobar rezultat.«⁶⁾

Prvog maja 1943. godine, izašao je i prvi broj brigadnog lista »Dalmatinski udarnik«. U pisanju članka za taj list sudjelovala je i skojevska organizacija.

Iz rajona Foče 2. dalmatinska NOU brigada se 14. maja razmjestila u rajonu sela Boan gdje je izvršena i smotra brigade, a već 15. svibnja brigada je po naređenju Štaba divizije, zauzela položaje na planini Sinjajevini. Dana 17. maja održano je partijsko savjetovanje brigade u selu Krnja Jela. Na savjetovanju je analizirana politička situacija, a posebno situacija u Crnoj Gori. Pozitivno je ocijenjen rad partijske organizacije, a posebno rad Partije na uzdizanju SKOJ-a i razvijanju kulturno-prosvjetnog rada. Između ostalog, na savjetovanju je zaključeno: »... da se u buduće ulaže najveća pažnja i pomoć SKOJ-evskoj organizaciji, jer ona predstavlja najbolju rezervu naših kadrova, glavnu udarnu snagu naše brigade...«

Za sve vrijeme boravka na Sinjajevini i teških borbi koje je brigada vodila s Nijemcima, mada je vladala glad i zima (iako je bio kraj mjeseca maja) skojevska je organizacija uspjela u predahu održavati kratke sastanke na kojima se, uglavnom, raspravljalo o borbenom moralu boraca. Povlačenjem sa Sinjajevine, 29. maja 1943. godine, brigada je s ostalim jedinicama Glavne operativne grupe vodila najžešće borbe u 5. neprijateljskoj ofanzivi. U tim borbama nije bio moguć nikakav organiziran rad SKOJ-a, ali se svaki skojevac, svjestan svoje odgovornosti, lavovski borio zajedno s ostalim borcima. U borbama na Gornjim i Donjim Barama, kroz Zelenogoru, do konačnog slamanja neprijatelja poginulo je mnogo naših boraca. Partijci i skojevci su se stalno trudili da svojim osobnim primjerom održe borbeni moral brigade u čemu su i uspjeli. Nakon rasformiranja 3. dalmatinske brigade Kninski je bataljon uključen u brigadu kao »Četvrti«, jer je dotadašnji 4. skoro sav izginuo.

Prodorom jedinica u istočnu Bosnu i oslobođenjem Klادنja organizirano je 1. jula savjetovanje vojno-političkih rukovodilaca divizije. Tom savjetovanju je prisustvovao i Vrhovni komandant. U Štabu divizije održan je 2. jula sastanak političkih komesara, zamjenika političkih komesara, rukovodilaca i članova politodjela i rukovodilaca SKOJ-a iz jedinica 2. proleterske divizije na kojem se raspravljalo o stanju partijske organizacije, o moralno-političkom stanju i mjerama koje treba poduzeti za učvršćivanje moralno-političkog stanja u jedinicama. Poslije savjetovanja i sastanka, s pitanjima koja su na njima raspravljana, upoznati su svi borci, što je mnogo značilo za podizanje moralno-političkog i borbenog raspoloženja boraca.

U ovom periodu nemamo nikakvih podataka o brojnom stanju skojevske organizacije. Jedino se u izvještaju o radu partijske organizacije 3. bataljona 2. dalmatinske NOU brigade od 15. augusta 1943. godine, između ostalog, navodi: »SKOJ-evska organizacija u bataljonu broji 28 članova... SKOJ je održao 9 sastanaka aktiva po raznim pitanjima i to 3 radna i 6 teoretskih. Na teoretskim sastancima SKOJ-a prorađen je isti materijal kao i po partijskim ćelijama.«⁷⁾ Također se u tom izvještaju navodi daje primljena u Partiju Vjera Poljak, tada skojevski rukovodilac u 2. četi.

6) Ljubo Vučković: Dalmatinski proletari, str. 98, »Narodna armija«, Beograd 1968.

7) Arhiv CK KPJ 1943/499.

Slično je stanje bilo i u ostalim jedinicama brigade. Branko Milinković koji je do sredine srpnja 1943. godine bio sekretar SKOJ-a brigade, upućen je za zamjenika političkog komesara 1. čete 2. bataljona, a za sekretara SKOJ-a imenovana je drugarica Šolaja Radojka, koja je do tada bila sekretar SKOJ-a 3. bataljona.

U knjizi »Ratna sjećanja i dnevnik boraca II dalmatinske brigade« pod datumom 1. jula 1943. godine, između ostalog se navodi: »Tuholj... Održao sam sastanak četnog aktiva SKOJ-a. Prisustvuju omladinski rukovodioci brigade i bataljona Branko Milinković i Radojka Šolaja. Stigao je iz Politođjela Mirko Milojković. Već se govori o budućem političkom i kulturnom radu, od logorskih vatri do primanja u partiju..«⁸⁾

Brigada se duže vremena zadržavala u rajonu Banovića. Budući da nije bilo velikih borbi, radilo se politički vrlo intenzivno. Pri Štabu brigade tada je organiziran šestodnevni partijski kurs na kojem su pored partijskih i političkih rukovodilaca iz četa i bataljona bili uključeni sekretar SKOJ-a brigade i svi sekretari SKOJ-a bataljona. Ovo je mnogo značilo za teoretsko uzdizanje skojevskih rukovodilaca, pa su uspješnije rukovodili skojevskom organizacijom.

U septembru 1943. godine ponovo su vršene izmjene u rukovodstvu SKOJ-a brigade. Dotadašnji sekretar SKOJ-a Radojka Šolaja upućena je na dužnost zamjenika političkog komesara 2. čete 2. bataljona, a za sekretara SKOJ-a brigade imenovan je Božidar Drezga, sekretar SKOJ-a 4. bataljona.

Skojevska je organizacija bila uključena u razne aktivnosti kao što su: takmičenje među brigadama u obuci gađanja, političkoj nastavi, kulturno-prosvjetnom radu i sportu. Takva takmičenja organizirana su dosta često koristeći se raznim povodima. Tako je sačuvan »Poziv boraca i rukovodilaca 2. dalmatinske NOU brigade od 15-og oktobra 1943. godine, borbima i rukovodiocima Druge proleterske i Treće sandžačke brigade na takmičenje u čast dana oktobarske revolucije« u kojem se, između ostalog, navodi:

»Približuje se 26-godišnjica velikog Oktobra, kada su narodi carske Rusije pod vodstvom herojske SKP(b) zbacili omrznuti jaram carizma, kada je radni narod zemalja carske Rusije okupljen oko najugnjetenije i najnaprednije klase, oko proleterijata, zbacio jaram kapitalističke tiranije.

Da bismo imponantnije proslavili ovaj veliki blagdan, u ime naše brigade, pozivamo sve jedinice naše divizije na takmičenje u slijedećim aktivnostima:

1. U udarnosti naših jedinica, naime, koja će brigada uništiti više neprijateljskih vojnika uz najveće uštede municije i najuspješnije izvršiti zadatke koji se pred nju budu postavljali;
2. Koja će brigada ostvariti veću stvarnu i formalnu disciplinu u svojim redovima;
3. Koja će brigada bolje organizirati sanitetsku službu;
4. Koja će brigada najbolje organizirati službu snabdijevanja uz maksimalno sprovođenje naše linije u odnosu prema narodu;
5. Koja će brigada postići najuspješniji rad po svim sektorima: vojničkom, političkom, kulturnom, omladinskom,«⁹⁾

8) Ivan Špika, n. d., »Stvarnost«, Zagreb 1970, str. 90.

9) Zbornik tom III, knjiga 5, dok. br. 107.

U toku 1944. godine brigada je bila stalno u pokretu i borbama protiv Nijemaca i četnika. U veljači 1944. godine brigada je izašla iz sastava 2. proleterske divizije i ušla u sastav Primorske operativne grupe. Otada se duže vremena borila u Crnoj Gori.

Početak februara 1944. godine skojevska je organizacija brojila 174 članova.¹⁰⁾ Po naređenju Štaba 2. udarnog korpusa, 3. bataljon 1. dalmatinske brigade (koji je u 5. ofanzivi bio odsječen kod Sjetline i krenuo u Hercegovinu s 10. hercegovačkom brigadom) izišao je iz sastava spomenute hercegovačke brigade i ušao u sastav 2. dalmatinske NOU brigade kao njezin 5. bataljon 12/13. marta 1944. godine. Brigada je dobila manju popunu s terena Crne Gore. Početkom maja skojevska organizacija brojila je 240 članova,¹⁰⁾ pa je mali broj omladine bio van SKOJ-a (ako se uzme brojno stanje brigade, broj članova KP i kandidata, vidi se da svega oko 100 omladinaca i omladinki nije bilo organizirano).

U proljeće 1944. godine, Božidara Drezgu uputio je Štab brigade na viši partijsko-politički kurs u Andrijevicu (s njim su također pošli Jozo Tomašević, Zdenko Crvlje i Ivo Mrša), a umjesto njega za sekretara brigadnog komiteta SKOJ-a postavljena je Neda Miloš, dotadašnji sekretar SKOJ-a 1. bataljona.

Organizacija SKOJ-a bila je naročito aktivna u kulturno-prosvjetnom radu. Po četama i bataljonima formirani su zborovi i diletantske grupe koje su pripremale priredbe za borce i narod. Također su po četama i bataljonima izdavane zidne i džepne novine u kojima se pisalo o unutrašnjim pitanjima jedinice, o disciplini, borbenoj gotovosti, isticani su najbolji borci itd. Formirane su i čitalačke grupe po desetinama.

U vremenu između aprila i septembra održana su tri partijska kursa pri Štabu brigade. Na prvom su bili četni partijsko-politički rukovodioci i bataljonski rukovodioci SKOJ-a. Na slijedeća dva bili su pretežno vodni delegati i rukovodioci SKOJ-a iz četa i bataljona. S prvim je kursom rukovodio i održao najviše predavanja Nikola Gažević, a s drugim i trećim Branko Milinković. Kursevi su imali za cilj da kursistima pruže osnovna teoretska znanja.

U programu kurseva bile su teme: razvitak radničkog pokreta; teorija Partije; nacionalno pitanje, seljačko pitanje, strategija i taktika, oslobodilački rat, AFŽ, SKOJ i drugo.

Brigada se nalazila u širem rajonu Vilusa vodeći borbe na pravcima Grahova, Trebinja, Bileća i Nikšića. Od početka rujna 1944. g. dijelovi brigade vode borbe u Popovom polju i okolici Dubronika. Brigada sudjeluje u oslobođenju Trebinja, Konavla i Dubrovnika. U septembru je iz brigade otišla Neda Miloš, a za sekretara brigadnog komiteta SKOJ-a postavljena je Frane Aničić.

Za sve to vrijeme, iako u stalnim borbama, politički i partijski rad u brigadi nije prestajao. Štoviše, intenzivno se radi na uzdizanju političke svijesti novih mladih boraca, budući da su u to vrijeme u brigadu stupali novi borci, pa je oslobođenjem Dubrovnika znatno povećala svoje brojno stanje.

10) Izvještaj zamjenika političkog komesara brigade od 6. februara 1944. godine. Arhiv CK KPJ, br. 6309.

11) Izvještaj zamjenika političkog komesara brigade od 20. maja 1944. godine. Arhiv CK KPJ, 1944/188.

U knjizi »Druga dalmatinska proleterska brigada« stoji: »... partijska i skojevska organizacija su bile vrlo jake i svojim radom i vaspitnim uticajem učinile su daje brigada bila sposobna da samostalno i aktivno djeluje na svakom terenu i svakoj situaciji.«²⁾

Grupa članova SKOJ-a s brigadnim sekretarom Nedom Miloš (druga s lijeva), 1944. godine

Brigada je također vodila borbe za oslobođenje Risna i drugih mjesta Bokokotorskog zaliva.

Iz Dubrovnika brigada je krenula 31. prosinca 1944. godine prema Širokom brijegu i Mostaru. Stoga su pred skojevskom organizacijom (koja je tada brojila oko 250 članova) stajali složeniji i krupniji zadaci, s obzirom na veliki broj novih mladih boraca, nedovoljno politički izgrađenih i sa slabim vojničkim znanjem. Borci-omladinci koji su se istakli u dotadašnjim borbama primaju se u SKOJ.

Krajem novembra Štab je brigade obaviješten da brigada ulazi u sastav 9. dalmatinske divizije. Skojevska organizacija nastavlja svoj rad istim intenzitetom. Pored redovnih sastanaka održavaju se i teoretski sastanci u okviru bataljonskog komiteta s temama: o razvitku radničkog pokreta, razvitku društva itd. Redovno izlaze zidne i džepne novine po četama i bata-

12) Branko Obradović: Druga dalmatinska proleterska brigada, str. 291, Vojnoizdavački zavod, Beograd 1968.

ljonima. U toku decembra održavaju se omladinske konferencije po bataljonima.

U toku 1944. godine posebno je došla do izražaja veća aktivnost SKOJ-a na terenu Crne Gore, južne Hercegovine, Konavala, Dubrovnika i Boke Kotorske kroz zajedničke sastanke, priredbe, mitinge, učešće na skojevskim sastancima i konferencijama na terenu i dr.

Prva skojevska konferencija brigade održana u Trstu, maja 1945. godine

U sastav 9. divizije brigada je ušla 5. januara 1945. godine. Prva konferencija SKOJ-a 9. divizije održana je 25. januara na kojoj su sudjelovali i delegati naše brigade. Referat o organizacijskim pitanjima imao je Slavko Žulj. U tom referatu obuhvaćena su osnovna pitanja rada SKOJ-a daljnijeg rada s omladinom, posebno političko prilaženje neorganiziranoj omladini i njezino obuhvaćanje u omladinsku organizaciju. Istaknuta su i druga pitanja rada s omladinom. Tim povodom zakazano je desetodnevno natjecanje omladine po bataljonima u brigadama, što je izazvalo veliku i živu aktivnost kod omladinskih i skojevskih organizacija u brigadi.

Koncem januara i početkom februara, zatim u martu održana su u Imotskom i Makarskoj dva desetodnevna kursa za članove SKOJ-a na koje su upućeni drugovi iz 2. dalmatinske proletherske NOU brigade.

Nakon oslobođenja Mostara brigada kreće u srednju Dalmaciju, zatim sudjeluje u borbama za oslobođenje Hrvatskog primorja, otoka Raba, Cresa i Istre. Za čitavo to vrijeme skojevska organizacija, osim rada unutar brigade, sudjelovala je i na raznim drugim konferencijama koje su se održavale na terenu kuda je ona prolazila.

Od 18. aprila 1945. godine bilo je organizirano jednomjesečno takmičenje u okviru čitave 4. armije u pogledu borbenih akcija, političkog i kulturno-prosvjetnog rada u kome je 2. dalmatinska proleTERSka NOU brigada postigla najbolje rezultate od svih brigada 4. armije, pa joj je Štab armije dodijelio prvo mjesto. Organizacija SKOJ-a mnogo je doprinijela ovom uspjehu. Početkom svibnja Frane Aničić je otišao na dužnost pomoćnika političkog komesara 2. bataljona, a sekretar brigadnog komiteta SKOJ-a postao je Marijan Katušić.

Na kraju svog ratnog puta, 28. i 29. maja 1945. godine u Trstu je održana Prva konferencija SKOJ-a brigade, na kojoj je politički komesar brigade istakao značajnu ulogu SKOJ-a i omladine i njihovo herojsko držanje u svim borbama, čime su pronijeli slavu brigade na njezinu borbenom putu.